

ARTYKUŁY I KOMUNIKATY

Natalia Pamuła-Cieślak

Zakład Badań Przestrzeni Informacyjnej
Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
e-mail: napa@umk.pl

 <https://orcid.org/0000-0002-0686-7268>

Wybrane elementy architektury informacji platform wydawniczych czasopism otwartych a standardy publikowania naukowego na przykładzie Akademickiej Platformy Czasopism

Abstrakt: W tekście opisano wyniki analizy 80 witryn otwartych czasopism naukowych udostępnianych na Akademickiej Platformie Czasopism funkcjonującej w ramach Wydawnictwa Naukowego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Autorka podjęła się próby odpowiedzi na pytania, czy witryny te spełniają wytyczne *Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing* w zakresie zamieszczania informacji wymaganych w czasopismach naukowych. Jednocześnie obszar zainteresowań autorki stanowiły elementy architektury informacji na wspomnianych witrynach internetowych. Sprawdziła ona, czy etykiety nadawane badanym treściom na stronach są spójne i jednolite, czy są wymuszane przez architekturę informacji przyjętą na platformie czy też decyzję o etykietowaniu treści zostawia się członkom redakcji.

Słowa kluczowe: Akademicka Platforma Czasopism. Architektura informacji. Czasopismo naukowe. Czasopismo otwarte. Etykieta. Komunikacja naukowa. Platforma wydawnicza

Wstęp

Czasopisma otwartego dostępu z roku na rok stają się popularniejszym kanałem komunikacji naukowej – dotyczy to zarówno międzynarodowego, jak i lokalnego, polskiego środowiska publikacyjnego. W otwar-

tym publikowaniu naukowym istnieje kilka modeli biznesowych i wydawniczych. Najprostszym sposobem publikacji jest dodawanie PDF-ów z treściami czasopisma na jego stronie internetowej. Nie jest to jednak skuteczna metoda docierania do szerokiego grona odbiorców i promocji periodyku. Skuteczniejsza jest implementacja odpowiedniego systemu zarządzania czasopismem (Matysek, 2015, s. 35). Jednym z modeli wydawniczych wykorzystujących systemy zarządzania czasopismem i zyskujących obecnie w Polsce popularność są platformy wydawnicze. Funkcjonuje ich kilkanaście – mają charakter uczelniany (np. opisywana w niniejszym tekście Akademicka Platforma Czasopism: <http://apcz.umk.pl>, dalej: APCZ, czy PRESSto: <https://pressto.amu.edu.pl/>) lub instytutowy (np. ISS PAS Journals: <https://ispan.waw.pl/journals/index.php>), rzadziej przynależą do wydawnictwa niezwiązanego z instytucją naukową (np. Platforma Czasopism Wydawnictwa Adam Marszałek: <http://marszalek.com.pl/ojs>).

Cel badawczy

Jednym z istotnych etapów publikowania czasopisma naukowego, w tym także czasopisma otwartego dostępu, jest wdrażanie standardów. Emanuel Kulczycki wyróżnia dwa ich rodzaje (Kulczycki, 2013, s. 52–53): standardy związane z naukowością czasopisma (dbałość o rzetelny proces recenzji naukowej, terminowość ukazywania się, przestrzeganie międzynarodowych konwencji edytorskich i międzynarodowa obsada autorska) oraz bardzo istotne dla czasopism Open Access standardy otwartości (wyeksponowanie zasad otwartego dostępu, skierowane do autorów informacje o odpłatności lub braku opłat). Celem niniejszego artykułu jest odniesienie wybranych standardów otwartościowych do nazewnictwa etykiet w wybranej, największej uniwersyteckiej platformie wydawniczej.

Etykiety jako element architektury informacji platform wydawniczych

Architektura informacji jako dyscyplina naukowa, a także forma praktycznej działalności, bywa definiowana na wiele sposobów. Na jedno ze znaczeń terminu wskazują czołowi badacze tej dyscypliny, Louis Rosenfeld i Peter Morville (2003, s. 20). Jest to „połączenie sposobu organizacji informacji, nadawania nazw rozpoznawczych (ety-

kietowania elementów informacyjnych) i schematów przeszukiwania w systemie”.

Celem architektury informacji jest zaprojektowanie takiego systemu organizacji treści, aby korzystający z niego użytkownik pozyskał najtrafniejszą informację w jak najprostszy sposób. Jednym z systemów, których projektowanie i badanie stanowi domenę architektury informacji, jest system etykietowania (obok systemów organizacyjnych, nawigacji i wyszukiwawczych) (Rosenfeld, Morville, 2003, s. 100). Etykiety (tekstowe lub w postaci ikon) są jedną z form prezentacji treści, służącą ich uporządkowaniu. Najczęściej stosowane etykiety tekstowe to: łącza kontekstowe, nagłówki, elementy systemów nawigacyjnych i metadane.

Aby dokonać wyboru właściwych etykiet do danego systemu, niezbędna jest odpowiednia metodyka, zależna od zbioru informacyjnego, który należy uporządkować. Jednym z istotnych kryteriów doboru etykiet w serwisie jest kryterium jego użytkowników – aby je zastosować, należy zidentyfikować potencjalne grupy odbiorców. W przypadku prowadzonych przez autorkę badań grupa docelowa była oczywista. Stanowią ją użytkownicy czasopism naukowych: czytelnicy (rekrutujący się przede wszystkim ze środowiska naukowego), autorzy, recenzenci, redaktorzy, czasem także praktycy i studenci. W związku z tym autorka zdecydowała się na analizę tych elementów architektury informacji platformy wydawniczej, które łączą się z dobrymi praktykami naukowymi.

Standardy otwartości czasopism naukowych

Gremium, które od początku ruchu otwartego dostępu interesuje się standardami otwartości dla czasopism, jest redakcja Directory of Open Access Journals (dalej: DOAJ). Obecnie jest to największy i powszechnie uznawany katalog czasopism publikujących w modelu otwartym. Jego powstanie zainicjowano na First Nordic Conference on Scholarly Communication w 2003 r. (Johansson, Wahlgren, 2008), zaś jednostką założycielską było Lund University Libraries, Head Office w Lund w Szwecji. Od 2013 r. katalogiem zarządza Infrastructure Services for Open Access (Olijhoe, Mitchell, Bjørnshauge, 2015). W 2010 r. na stronach serwisu pojawił się pierwszy przewodnik dotyczący publikowania otwartego: *Online Guide to Open Access Journals Publishing* (2010), przygotowany przez Co-Action Publishing, Lund University Libraries, Head Office, przy wsparciu The National Library of Sweden i Nordbib. Przewodnik ten można uznać

za wstęp do opracowania zasad publikowania otwartego, powołuje się na niego również E. Kulczycki (2013, s. 54).

Wraz z nową ankietą aplikacyjną w 2014 r. (Pamuła-Cieślak, 2017, s. 3) w DOAJ przyjęto tzw. kryteria dobrych praktyk otwartościowych, które uprawniają czasopismo do otrzymania znaku DOAJ (tzw. DOAJ Seal). Znak ten został stworzony w celu promowania najlepszych czasopism wdrażających zasady publikowania otwartego. Czasopismo nie może starać się o znak DOAJ – jego przyznanie odbywa się automatycznie, jeśli spełnionych zostało 7 kryteriów dobrych praktyk otwartości przyjętych w katalogu. Czasopismo kwalifikuje się do DOAJ Seal, jeśli:

1. posiada umowę na długoterminowe archiwizowanie treści z podmiotem zewnętrznym;
2. stosuje stałe identyfikatory w publikowanych artykułach (np. DOI);
3. dostarcza do DOAJ metadane artykułów (nie później niż 3 miesiące po zaakceptowaniu aplikacji czasopisma);
4. umieszcza w metadanych artykułów odczytywaną maszynowo informację o licencji Creative Commons;
5. zezwala na użytkowanie i przetwarzanie treści zgodnie z licencjami Creative Commons CC BY, CC BY-SA lub CC BY-NC;
6. posiada politykę deponowania zarejestrowaną w katalogu rejestrującym zasady archiwizacji (np. Sherpa/Romeo);
7. pozwala autorowi na zachowanie praw autorskich bez żadnych warunków dodatkowych (warunek ten nie obowiązywał w pierwszej wersji wytycznych DOAJ Seal, został dodany później).

W zakresie standardów otwartościowych istotnym dokumentem są *Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing* (2018) przygotowane przez The Committee on Publication Ethics, DOAJ, the Open Access Scholarly Publishers Association (dalej: OASPA) i the World Association of Medical Editors. Jest to uniwersalna lista 16 wytycznych uznanych przez organizacje inicjujące jej powstanie za dobre praktyki publikowania naukowego; wytyczne te stały się punktem odniesienia zarówno do ankiety zgłoszeniowej DOAJ, jak i wytycznych DOAJ Seal. Regulują one zawartość witryny internetowej czasopisma i odnoszą się do następujących zagadnień: nazewnictwo periodyków, proces recenzji, zarządzanie czasopismem, prawo autorskie i licencjonowanie treści, modele biznesowe i sposoby informowania o nich, zasady etyczne i postępowanie wobec nieuczciwych praktyk, publikowanie oraz dostęp i archiwizacja. Choć spis ten dotyczy ogłaszania treści we wszystkich rodzajach czasopism naukowych, obecność wśród sygnatariuszy takich gremiów, jak osoby skupione wokół DOAJ

i OASPA, oraz wprowadzenie zapisów w kwestii czasopism otwartych sprawia, że *Principles...* jest ważnym zestawem standardów prootwartościowych. Dlatego autorka niniejszego artykułu zdecydowała się wybrane zapisy tego dokumentu przyjąć za kryterium opisu etykiet w badanych platformach. Do badań została wykorzystana najnowsza dostępna wersja dokumentu, datowana na stronie DOAJ na 15 stycznia 2018 r. Została ona przeanalizowana pod kątem zawartości wskazującej na dobre praktyki w zakresie treści wymaganych na stronie czasopisma oraz wskazówek, w jakich działach lub pod jakimi nagłówkami powinny się one znajdować. Autorka zwróciła także uwagę na grupowanie zawartości.

Metodologia badań własnych

Badania przeprowadzono w maju 2018 r. Odpowiedź na wstępne pytanie: Czy *Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing* zawierają wskazówki dotyczące elementów architektury informacji w witrynach czasopism? warunkowała potrzebę prowadzenia dalszych badań. Po wnikliwej analizie dokumentu wyodrębnione zostały następujące kryteria zawartości strony internetowej czasopisma:

- czasopismo posiada wyraźnie uwidocznione cele i zakres publikowania (Aims&Scopes) – kryterium pierwsze;
- zasady recenzowania naukowego zostały jasno opisane – kryterium drugie;
- podano informację na temat organu zarządzającego czasopismem (rada redakcyjna), w tym dane osobowe członków gremium – kryterium trzecie;
- zamieszczono informację na temat właściciela czasopisma – kryterium czwarte;
- zamieszczono nazwiska i afiliacje członków redakcji oraz informację o siedzibie redakcji z jej pełnymi danymi adresowymi – kryterium piąte;
- we wskazówkach dla autorów podano wytyczne w zakresie informacji o prawach autorskich i licencjach na treść – zasady przekazywania/zachowywania praw autorskich i licencjonowania treści – kryterium szóste;
- w witrynie, w miejscu łatwym do odnalezienia znajduje się informacja dotycząca pobieranych od autorów opłat, podobnie jak informacja o ich niepobieraniu – kryterium siódme;
- opisano etykę wydawniczą periodyku – kryterium ósme.

Jeśli podano sugerowaną lokalizację tych informacji w strukturze witryny lub proponowano ich pogrupowanie, zostało to uwzględnione podczas analizy.

Okazało się, że wytyczne w zakresie zawartości witryny czasopism naukowych, zawarte w *Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing*, mogą być rozpatrywane w kontekście architektury informacji. Świadczą o tym takie sformułowania, jak: „wyraźnie uwidocznione”, „w miejscu łatwym do odnalezienia”. Pojawiły się też sugestie dotyczące stosowanych etykiet („Aims&Scopes”) czy grupowania treści (informacje o prawach autora i licencjach zawarte we wskazówkach dla autorów).

Kolejne pytanie badawcze brzmiało: Czy i w jakim stopniu wybrana do badań platforma publikacyjna czasopism otwartych stosuje kryteria przyjęte w *Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing*? Inne interesujące autorkę zagadnienie dotyczyło tego, czy fakt, że witryny czasopism funkcjonują na platformie APCZ, sprawia, iż elementy architektury informacji są wspólne dla wszystkich stron periodyków, oraz czy w ramach platformy ujednocila się etykiety i grupowanie wskazanych treści.

Według stanu na maj 2018 r. spośród 18 uniwersytetów nadzorowanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego tylko 8 posiadało działające platformy wydawnicze przeznaczone dla czasopism. W poniższym spisie podano nazwę platformy, instytucję sprawczą/prowadzącą oraz liczbę publikowanych tytułów na dzień 25 maja 2018 r.:

- Akademska Platforma Czasopism (APCZ) – Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika: 80 czasopism;
- Portal Czasopism Naukowych (eJournals) – Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego: 69 czasopism;
- PRESSto. Platforma Otwartych Czasopism Naukowych Wydawanych na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu – Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu: 62 czasopisma;
- Platforma Czasopism Uniwersytetu Łódzkiego – wspólny projekt UŁ, Wydawnictwa UŁ, Biblioteki UŁ i Centrum Informatyki UŁ: 59 czasopism;
- Platforma czasopism Uniwersytetu Szczecińskiego – Wydawnictwo Naukowe USz: 36 czasopism;
- Platforma e-czasopism naukowych na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej: 34 czasopisma;
- Czasopisma Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie – Wydawnictwo Naukowe UKSW: 21 czasopism;

– Uniwersytecka Platforma Czasopism – Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego: 18 czasopism.

Do badań wybrano platformę czasopism otwartych, która w wyznaczonym okresie posiadała najwięcej tytułów.

Kolejny etap badań polegał na przejrzaniu witryn wszystkich tytułów czasopism zamieszczonych na platformie APCZ i sprawdzeniu:

- czy w witrynie publikowane są treści wymagane w *Principles...*;
- jeśli tak, w jakim miejscu struktury witryny się znajdują;
- jakie są nazwy etykiet i nagłówków, pod którymi publikowane są te informacje.

W końcowej fazie badań autorka zestawiała dane na temat występowania poszczególnych informacji z wcześniej przyjętych kryteriów w witrynach czasopism oraz dokonała analizy porównawczej.

Charakterystyka Akademickiej Platformy Czasopism

Systemy zarządzania czasopismami online stały się popularne, gdyż pozwalają na automatyzację większości procesów związanych z publikowaniem (np. przeglądanie, recenzowanie, archiwizowanie) oraz łatwiejsze zarządzanie procesem wydawniczym – od napływu tekstów autorskich po ich publikację. Proces ten może być realizowany przy użyciu różnych narzędzi, takich jak: zewnętrzne systemy komercyjne, rozwiązania własne, tworzone przez pracowników danej jednostki lub na jej zamówienie, a także przez Open Journal Systems (dalej: OJS). OJS jest darmową cyfrową infrastrukturą czasopisma naukowego w internecie, udostępnioną w ramach programu Public Knowledge Project, jako efekt współpracy kilku amerykańskich i kanadyjskich uczelni i instytucji naukowych. OJS zapewnia pełne wsparcie zespołu redakcyjnego, ułatwia nadzór nad obiegiem tekstu od jego zgłoszenia do publikacji, usprawnia komunikację między współpracownikami, autorami, recenzentami i specjalistami DTP (Rozkosz, 2014). Zaletami tego systemu, które sprawiły, że jest on popularnym narzędziem publikacyjnym, są: łatwość instalacji, silne wsparcie techniczne, brak opłat za instalację i użytkowanie. Dodatkowym atutem jest także polskie tłumaczenie systemu. Platforma wybrana do badań wykorzystuje właśnie oprogramowanie OJS.

Pierwsze prace nad APCZ ruszyły w 2011 r. Główne cele zespołu kierującego tym projektem były następujące: promocja czasopism naukowych wydawanych przez Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu (dalej: UMK), zmniejszenie kosztów utrzymania poszczególnych

redakcji oraz zmniejszenie kosztów druku przez przejście na publikowanie cyfrowe. Po zaimplementowaniu rozwiązań OJS w APCZ dostosowano szatę graficzną platformy (rys. 1) do strony Wydawnictwa Naukowego UMK (Kopcewicz, 2016, s. 107).

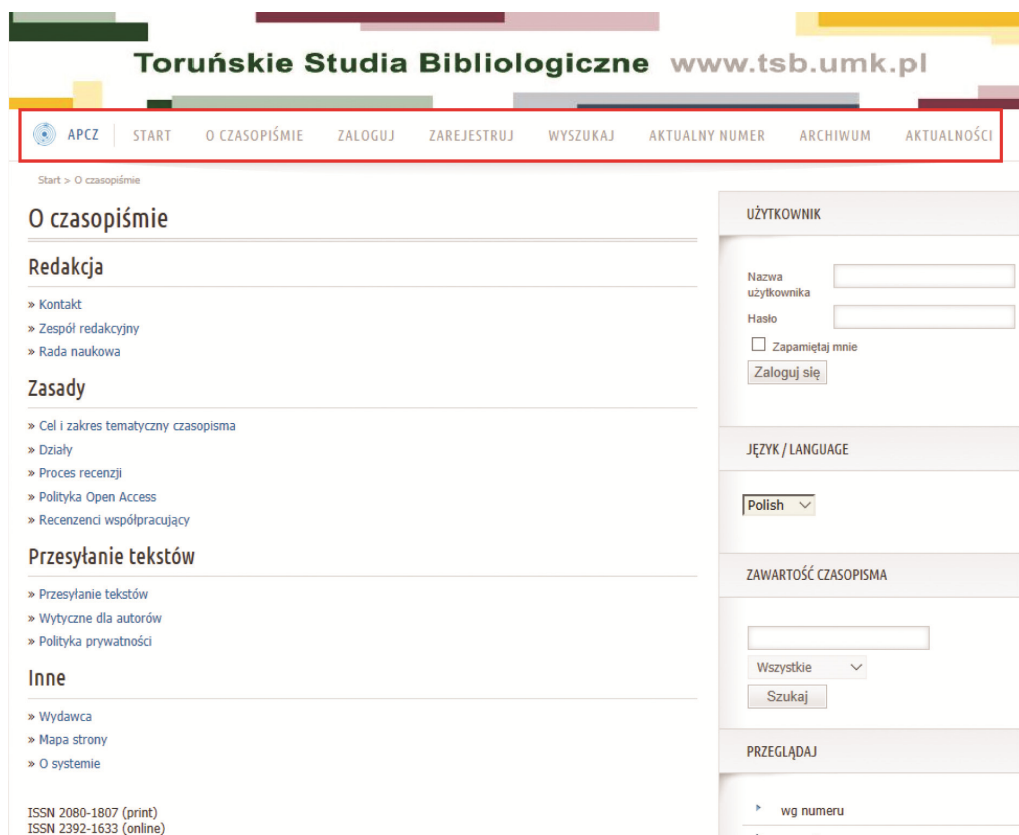
Rys. 1. Strona główna Akademickiej Platformy Czasopism
Źródło: (Akademicka).

Oprócz czasopism wydawanych przez UMK, na platformie APCZ znajdują się także czasopisma zewnętrzne publikowane m.in. przez Instytut Historii PAN, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Akademię Ignatianum w Krakowie, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze. Na platformie APCZ zamieszczane są one w modelu otwartym.

Zestawienie i omówienie wyników badań

Na platformie APCZ wybór czasopism do przeglądania następuje poprzez wybór z menu: *Kategorie tematyczne* lub z listy alfabetycznej (opcja: *Czasopisma A–Z*). Strony czasopism wyglądają podobnie, choć w ramach platformy każde z nich posiada odrębną szatę graficzną. Po wybraniu preferowanego periodyku ukazuje się strona główna witryny czasopisma, którą domyślnie stanowi menu *O czasopiśmie* (por. rys. 2).

Na stronie zastosowano podział na cztery strefy informacyjne z nagłówkami: *Redakcja* (ang. *People*), *Zasady* (ang. *Policies*), *Przesyłanie tekstów* (ang. *Submissions*) i *Inne* (ang. *Others*). Wewnątrz tych na-

Rys. 2. Strona przykładowego czasopisma na platformie APCZ. Czerwoną ramką oznaczono główne menu nawigacji
Źródło: (*Toruńskie*).

główków funkcjonują odsyłacze do poszczególnych informacji szczegółowych. W ich ramach dokonano przeglądu kryteriów i analizy etykietowania informacji wymaganych przez *Principles...* dla wszystkich 80 badanych czasopism. Zestawienie wyników zawarto w tabeli 1.

Tabela 1. Zestawienie danych dotyczących obecności wymaganych elementów na stronach czasopism naukowych (wg *Principles...*) oraz etykiet stosowanych w tych witrynach

Kryterium	Odnotowane etykiety/strefy	Liczba czasopism
1	2	3
Cele i zakres czasopisma	Zasady → Cel i zakres tematyczny czasopisma	61
	Policies → Focus and Scope	10
	Przesyłanie tekstów → Informacje dla autorów → Informacje ogólne (dodatkowy nagłówek)	1
	Brak	8

cd. tab. 1

1	2	3
Zasady recenzowania naukowego	Zasady → Proces recenzji	53
	Policies → Peer Review Process	10
	Zasady → Informacja dla autorów	1
	Zasady → Wytyczne dla autorów	1
	Brak	15
Informacje o organie zarządzającym czasopismem	Zasady → Rada naukowa	29
	Zasady → Rada programowa	6
	Zasady → Rada redakcyjna	6
	Redakcja → Zespół redakcyjny → Rada naukowa	4
	Zasady → Komitet naukowy	2
	Zasady → Komitet redakcyjny	2
	Redakcja → Zespół redakcyjny → Komitet redakcyjny	1
	Zasady → Komitet redakcyjny / Rada naukowa	1
	Policies → Editorial Advisory Board	1
	Policies → Advisory Council / Editorial Board	1
	People → Editorial Team → Editorial Board	1
	Policies → Advisory Council	1
	People → Editorial Team → Editorial Advisory Board	1
	Redakcja → Rada doradcza / Rada redakcyjna	1
	Zasady → Editorial Advisory Board	1
	Zasady → Editorial Board	1
	Redakcja → Komitet [nazwa czasopisma]	1
	Redakcja → Rada naukowa + Zasady → Zadania poszczególnych członków redakcji	1
	Redakcja → Zespół redakcyjny → Komitet naukowy	1
	Zasady → Rada naukowa [tytuł czasopisma]	1
	Zasady → Rada redakcyjna + Zasady → Rada konsultacyjna	1
	People → Advisory Editorial Board honorary member	1
	People → Editorial Team → Editorial Comitee	1
	Brak	14

1	2	3
Informacje na temat właściciela czasopisma	Inne → Wydawca	68
	Others → Journal Sponsorship	11
	Others → Journal Publisher	1
Informacje o członkach i siedzibie redakcji	Redakcja → Kontakt + Redakcja → Zespół redakcyjny	63
	People → Contact + People → Editorial Team	10
	Redakcja → Kontakt Redakcja → Zespół redakcyjny + Redakcja → Kolegium redakcyjne	1
	People → Contact + People → Editorial Team + Policies → Editorial Team & Scientific Council	1
	Redakcja → Kontakt + Redakcja → Zespół redakcyjny + Zasady → Redaktor naukowy + Zasady → Komitet redakcyjny	1
	Redakcja → Kontakt + Redakcja → Zespół redakcyjny + Zasady → Komitet redakcyjny	1
	Redakcja → Kontakt + Redakcja → Zespół redakcyjny + Zasady → Rada redakcyjna	1
	Redakcja → Kontakt + Redakcja → Zespół redakcyjny + Zasady → Zadania poszczególnych członków redakcji i rady naukowej	1
	Redakcja → Kontakt + Redakcja → Zespół redakcyjny + Zasady → Redakcja	1
Informacje o prawach autorskich i licencjach na treść	Brak informacji o prawach autorskich + Zasady → Polityka Open Access	13
	Przesyłanie tekstów → Przesyłanie tekstów → Sprawdzanie tekstów przed wysłaniem (nagłówki) + Zasady → Polityka Open Access	12
	Przesyłanie tekstów → Wytyczne dla autorów + Zasady → Polityka Open Access	10
	Przesyłanie tekstów → Prawa autorskie + Zasady → Polityka Open Access	5
	Przesyłanie tekstów → Prawa autorskie + Brak informacji o licencji	2
	Przesyłanie tekstów → Przesyłanie tekstów → Sprawdzanie tekstów przed wysłaniem (nagłówki) + Przesyłanie tekstów → Prawa autorskie + Zasady → Polityka Open Access (brak informacji na tej podstronie)	2

cd. tab. 1

	Przesyłanie tekstów → Wytyczne dla autorów + Przesyłanie tekstów → Przesyłanie tekstów → Sprawdzanie tekstów przed wysłaniem (nagłówek) + Zasady → Polityka Open Access	2
	Przesyłanie tekstów (prawa autorskie) + Brak informacji o licencji	1
	Przesyłanie tekstów → Wytyczne dla autorów (prawa autorskie) + Brak informacji o licencji	1
	Przesyłanie tekstów → Przesyłanie tekstów → Sprawdzanie tekstów przed wysłaniem (nagłówek) + Przesyłanie tekstów → Prawa autorskie + Zasady → Polityka Open Access	1
	Przesyłanie tekstów → Prawa autorskie + Zasady → Polityka Open Access (brak informacji na tej podstronie)	1
	Przesyłanie tekstów → Przesyłanie tekstów → Sprawdzanie tekstów przed wysłaniem (nagłówek) + Zasady → Polityka Open Access (brak informacji na tej podstronie)	1
	Zasady → Procedura recenzji + Zasady → Polityka Open Access	1
	Submission → Copyright Notice + Policies → Open Access Policy (brak informacji na tej podstronie) + Policies → BOAI	1
	Zasady → Procedura recenzji + Przesyłanie tekstów → Przesyłanie tekstów → Sprawdzanie tekstów przed wysłaniem (nagłówek) + Zasady → Pliki do pobrania (umowa) + Zasady → Polityka Open Access	1
	Submission → Online Submission → Submission Preparation Checklist	1
	Submission → Author Guidelines + Policies → Open Access Policy	1
	Brak informacji	24
Informacje o pobieraniu lub niepobieraniu opłat za pub- likowanie	Zasady → Informacja o niepobieraniu opłat za zgłaszanie i publikację artykułów	6
	Przesyłanie tekstów → Wytyczne dla autorów	6
	Submissions → Author Guidelines	2
	Zasady → Polityka nieodpłatnego publikowania	2
	Zasady → Opłaty	2

	Zasady → Informacja o niepobieraniu opłat	1
	Policies → Article Processing Charges and Submission Charges	1
	Policies → Journal Policy + Policies → Open Access Policy	1
	Zasady → Cel i zakres tematyczny czasopisma	1
	Brak	58
Etyka wydawnicza	Wyłącznie odsyłacz do programu antyplagiatowego ze strony głównej czasopisma	21
	Przesyłanie tekstów → Wytyczne dla autorów + odsyłacz do programu antyplagiatowego ze strony głównej czasopisma	11
	Przesyłanie tekstów → Wytyczne dla autorów	7
	Przesyłanie tekstów → Przeciwdziałanie Guestauthorship i Ghostwritingowi + odsyłacz do programu antyplagiatowego ze strony głównej czasopisma	4
	Zasady → Proces recenzji + odsyłacz do programu antyplagiatowego ze strony głównej czasopisma	3
	Przesyłanie tekstów → Zasady etyki i oświadczenie dotyczące nadużyć + odsyłacz do programu antyplagiatowego ze strony głównej czasopisma	3
	Przesyłanie tekstów → Etyka wydawnicza	2
	Przesyłanie tekstów → Standardy etyczne + odsyłacz do programu antyplagiatowego ze strony głównej czasopisma	1
	Policies → Focus and Scope + odsyłacz do programu antyplagiatowego ze strony głównej czasopisma	1
	Submissions → Classification of Policy on Ghostwriting and Guestauthorship + odsyłacz do programu antyplagiatowego ze strony głównej czasopisma	1
	Submissions → Publication Ethics and Publication Malpractice Statement + odsyłacz do programu antyplagiatowego ze strony głównej czasopisma	1
	Policies → Journal Procedures + odsyłacz do programu antyplagiatowego ze strony głównej czasopisma	1

cd. tab. 1

	Przesyłanie tekstów → Etyka publikowania i oświadczenie o zapobieganiu nadużyciom	1
	Przesyłanie tekstów → Prawa autorskie + odsyłacz do programu antyplagiatowego ze strony głównej czasopisma	1
	Przesyłanie tekstów → Etyka wydawnicza + Przesyłanie tekstów → Konflikt interesów + Przesyłanie tekstów → Oświadczenie wydawcy	1
	Submissions → Publication Ethics	1
	Przesyłanie tekstów → Zasady etyki publikacyjnej + odsyłacz do programu antyplagiatowego ze strony głównej czasopisma	1
	Zasady → Proces recenzji	1
	Przesyłanie tekstów → Standardy etyczne	1
	Submissions → Publication Ethics and Publication Malpractice	1
	Przesyłanie tekstów → Wytyczne dla autorów + Zasady → Etyka wydawnicza	1
	Brak	15

Źródło: Opracowanie własne.

Warto zauważyć, że strony niektórych czasopism na platformie APCZ zostały przygotowane wyłącznie w języku angielskim, stąd obecność anglojęzycznych etykiet w zestawieniu. Początkowo autorka chciała pogrupować odpowiedniki w języku polskim i angielskim, jednak czasem w etykietach i nagłówkach wymieszano obie wersje językowe, np. Zasady → Editorial Advisory Board. Zdecydowała się więc na umieszczenie wszystkich odnotowanych nagłówków w zestawieniu, a grupowania dokonała we wnioskach.

W 100% spełnione zostało kryterium zamieszczenia na stronach czasopisma informacji o właścicielu tytułu. Wszystkie czasopisma zamieściły tę informację na swojej stronie w APCZ, a niemal wszystkie (79 tytułów) użyły do tego spójnego etykietowania (w obu językach). Jedno czasopismo niewiele odbiega od pozostałych, element ten można więc uznać za ujednolicony.

Kolejne spełnione kryterium dotyczy informacji o członkach i siedzibie redakcji. Podało ją 100% czasopism obecnych na platformie, a 91,25% (73 tytuły) zastosowało ujednolicone etykiety (w obu językach).

Czasopisma zamieściły także na swoich stronach w APCZ informacje na temat celu i zakresu publikowania. Zrobiło to 90% obecnych na platformie tytułów (71), a etykietowanie także było spójne dla obu wersji językowych. Brak takich informacji odnotowano w 8 witrynach (10% tytułów).

W przypadku kryterium trzeciego (informacje o organie zarządzającym czasopismem) brak takiej informacji w witrynie odnotowano w przypadku 14 czasopism, co stanowi 18,75% analizowanej całości. Informację taką podawano najczęściej w *Zasadach (Policies)*, jednak nie zdecydowano się na zastosowanie jednolitych etykiet, co skutkowało dużą dowolnością w zakresie nazewnictwa.

Informacje na temat zasad recenzowania naukowego przyjętego w danym periodyku (kryterium drugie) zamieściły w witrynie 63 czasopisma, a zastosowane etykietowanie jest spójne i jednolite dla obu wersji językowych. W przypadku 15 tytułów, które stanowią 18,75% analizowanej całości, stwierdzono brak jakichkolwiek informacji o procesie recenzji.

Analogicznie jak kryterium drugie nie zostało spełnione kryterium ósme, dotyczące informacji o etyce wydawniczej przyjętej przez czasopismo. Informacji takiej nie zamieszczono na stronach 15 czasopism (18,75%). Pozostałe tytuły podały ją, ale wyraźnie widać brak jednego wzorca i przyjętych spójnych etykiet. Dodatkowo w przypadku aż 21 tytułów jedyną zamieszczoną informacją był link do programu antyplagiatowego, co sugeruje, że redakcje korzystają z niego przy dopuszczaniu tekstów do druku, ale właściwie nie wiadomo, jakie są procedury w razie wykrycia nadużyć i nieuczciwych praktyk publikacyjnych. Można więc przyjąć, że 45% czasopism (36 tytułów) nie informuje o zasadach etycznych.

Odnosząc się do kryterium szóstego, jakim jest informacja o prawach autorskich i licencjonowaniu treści, aż 30% badanych czasopism (24 tytuły) nie podaje tych informacji na stronie. W zakresie informacji o licencjach otwartych i otwartym dostępie do treści przyjęto dość spójne etykietowanie w obu językach (*Zasady* → *Polityka Open Access*), w przypadku informacji o prawach autorskich zdecydowano się na bardzo różne etykietowanie i grupowanie takich informacji.

Niespełnione jest wynikające z *Principles...* kryterium zamieszczania informacji o pobieraniu lub niepobieraniu opłat za publikowanie. 58 tytułów na platformie APCZ nie odnotowało tej informacji w witrynie (stanowi to 72,5% badanych periodyków). W przypadku pozostałych nie ustalono spójnych etykiet i zasad grupowania tych informacji. Dodatkowo autorka sprawdziła, że czasopisma podające tę informację są

tytułami indeksowanymi w bazie DOAJ. Bez podania informacji o pobieraniu lub niepobieraniu opłat za publikowanie w witrynie indeksowanie w tym zasobie nie jest możliwe, zatem prawdopodobny wydaje się wniosek, że informacje te zamieszczono w procesie dostosowywania się do zasad DOAJ.

Wnioski i podsumowanie

Na podstawie dokonanej analizy nie da się jednoznacznie stwierdzić, że architektura informacji platformy publikacyjnej wymusza spójny system etykietowania dla wszystkich stron czasopism na niej obecnych. Można jednak zauważyć, że niektóre etykietowane elementy są spójne, a ich obecność w systemie wiąże się z wypełnieniem ich treścią przez członków redakcji. Jednak brak spójnego grupowania i jednolitego etykietowania w stosunku do innych elementów określonych kryteriami *Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing* pozwala sądzić, iż w obszarze architektury informacji platform wydawniczych jest jeszcze sporo do zrobienia. Chaos informacyjny na stronie wywołuje bowiem dezorientację użytkowników i niemożność odzyskania przez nich istotnych informacji. Z takimi problemami zetknęła się także autorka, starając się zebrać treści niezbędne do analizy. Niejednokrotnie wymagało to przeglądania wszystkich podstron czasopisma, a ostatecznie okazywało się, że pożądaných treści w witrynie po prostu nie ma. Brak wspólnego etykietowania zaburza intuicyjność korzystania ze strony, nawet w przypadku przygotowanego do tego użytkownika.

Być może analiza standardów publikowania naukowego i prootwartościowego pozwoliłaby na zbudowanie sugerowanej modelowej struktury otwartego czasopisma naukowego w lepszy sposób, dzięki czemu redakcje opracowywałyby i zamieszczały na stronach czasopism niezbędne wymagane treści. Nie ma jednak pewności w tej kwestii, wymagałoby to szerszych badań porównawczych wielu platform i przyjętych na nich rozwiązań. Jednocześnie wyniki analizy pozwalają stwierdzić, że niektóre standardy są oczywiste na polskim rynku czasopism naukowych, a niektóre nowsze, wynikające choćby z dobrych praktyk otwartościowych, przyjmują się powoli. Katalizatorem zmian mogą być wymagania gremiów naukowych oraz baz, do których aplikują czasopisma (np. Scopus czy DOAJ) czy wytyczne ministerialne (np. dotyczące finansowania periodyków).

Literatura

- Akademicka Platforma Czasopism. Pobrane z: <http://apcz.umk.pl/> (25.12.2018).
- Johansson, A-L., Wahlgren, I. (2008). The One Stop Shop to Open Access Journals – DOAJ. *SciCom Info*, 4(4). Pobrane z: <http://nile.lub.lu.se/ojs/index.php/sciecominfo/article/download/1449/1234> (10.01.2019).
- Kopcewicz, G. (2016). Akademicka Platforma Czasopism jako nowoczesne forum wymiany myśli naukowej. *Acta Universitatis Nicolai Copernici. Zarządzanie*, 43(1), (103–114).
- Kulczycki, E. (2013). *Otwarte czasopisma, zakładanie czasopism naukowych oraz transformacja czasopism zamkniętych*. Toruń: Stowarzyszenie EBIB.
- Matysek, A. (2015). Publikowanie czasopism otwartych z wykorzystaniem oprogramowania open source. *Nowa Biblioteka* (1), 33–45.
- Olijhoek, T., Mitchell, D., Bjørnshauge, L. (2015) Criteria for open access and publishing. *ScienceOpen Research*. Pobrane z: <https://www.scienceopen.com/hosteddocument?doi=10.14293/S2199-1006.1.SOR-EDU.AMHUHV.v1> (10.01.2019).
- Pamuła-Cieślak, N. (2017). Polskie czasopisma otwarte w *Directory of Open Access Journals* – aplikowanie, indeksowanie i dobre praktyki. W: I. Sójkowska, L. Derfert-Wolf (red.), *Bibliograficzne bazy danych, perspektywy i problemy rozwoju, III Konferencja Naukowa Konsorcjum BazTech, Kraków, 26–27 czerwca 2017 r.* (s. 1–11). Pobrane z: http://open.ebib.pl/ojs/index.php/Mat_konf/article/view/605/741 (10.01.2019).
- Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing (2018). Pobrane z: <https://doaj.org/bestpractice> (10.01.2019).
- Rosenfield, L., Morville, P. (2003). *Architektura informacji w serwisach internetowych*. Gliwice: Helion.
- Rozkosz, E.A. (2014). Open Journals Systems – wartość dodana czasopisma. *Biuletyn EBIB* (4). Pobrane z: open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/246 (10.01.2019).
- Toruńskie Studia Bibliologiczne*. Pobrane z: <http://apcz.umk.pl/czasopisma/index.php/TSB/about/index> (20.12.2018).

Tekst w wersji poprawionej wpłynął do redakcji 25 kwietnia 2019 r.

Natalia Pamuła-Cieślak

Department of Information Space Research
Institute of Scientific Information and Bibliology
Nicolaus Copernicus University in Toruń
e-mail: napa@umk.pl

 <https://orcid.org/0000-0002-0686-7268>

**Selected aspects of information structuring
in open access journals publishing platforms vs standards
of scholarly publishing based on the example
of the Academic Journals Platform**

Abstract: The article describes the results of the research analysis involving 80 Web sites of open access journals available on the Academic Journals Platform which is a part of the Nicolaus Copernicus University Press. What was the author's objective here was the attempt at answering the question whether the said sites comply with Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing, particularly in the aspect of publishing information required from academic journals. Simultaneously, the author carried out an investigation of how the information elements are structured on those Web sites. She examined if the labelling of investigated internet content is consistent and compliant with the information structuring model assumed by the Academic Journals Platform, or whether there is much leeway left for the editorial board members in terms of content labelling.

Keywords: Academic communication. Academic journal. Academic Journals Platform. Information structuring. Label. Open access journal. Publishing platform